

KİŞİLERE İSİM VERMENİN SAHNE ARKASI

Gülcan ÇOLAK BOSTANCI*

“Gerçeği olmayan bir
ad gördün mü hiç? Yahut
“Gef” ve “Lam” harflerinden
gül devşirdin mi?”

Mevlâna, Mesnevi

ÖZET

Bir dilin temel kelime türlerinden olan isimler; insanın evreni anlamasının, varlıklarla kurduğu ilişkinin niteliğinin ve niceliğinin, sınırlandırma mantığının ve dile etirişinin izlerini barındırır. İsimler içinde bir alt ru olan “kişi isimleri” de kendi mantığı içinde to lumun du u, düşünce ve ha al dün asının; inançlarının, elenek ve örneklerinin armak izlerini barındırmaktadır.

Bu azıda, kişi isimlerindeki armak izleri tes it edilme e, bu izlerden hareketle insanların zihin, du u, düşünce, inanç ve ha al dün ası anlaşılma a çalışılmıştır.

Ana K : işi i imleri i imler ve i a çlar i imler ve ültür

E ACK AGE O E ER ON CA ON

A RAC

The noun which is one of the basic word categories of the human language, shows how people perceive the universe, and subsumes the fingerprints of

* Dr. Gazi Üniversitesi, Türk Dili Anabilim Dalı, gulcancolak@gmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

reasoning, the characteristic features of the relationship between self and the others. Similarly, the personal noun which is a subcategory of nouns carries the traces of the emotions, thoughts, beliefs, images, and traditions of a society. This study attempts to make an explanation of the relationship between personal names and emotions, thoughts, beliefs, and images of the human.

K W : s s s d b s
s d s

Giriş

İnsanın toplumsal kimliğinin önemli bir yönünü anlamak, anlamlandırmak ve adlandırmak oluşturur. Düşünmek ve ifade etmek; sadece ilişki ve iletişim içinde olunan diğer insanları değil, aynı zamanda doğada yer kaplayan her varlığı zihinsel coğrafyada sınıflandırma uğraşlarıdır. “Yağmur”la yaşanan ilk tecrübe, yağmuru fiziksel ve işlevsel nitelikleriyle anlamayı, yağmura kendi gerçekliğinde bir yer vermeyi ve onu adlandırmayı da gerekli kılmıştır. Anlama süreci; “şeyler”e dair düşünce, duygu, tasarım ve hayallerin de anlaşılmasını, adlandırarak sınıflandırılmasını kapsamaktadır. Evren en küçük ayrıntısına kadar bir düzen ve uyum hâlinde olabilir, fakat evrenin insan tarafından anlaşılması ve adlandırılması bitmiş değildir. Dolayısıyla insanın herhangi bir varlığa ya da kavrama isim vermesi, insanoğlunun zihinsel serüveni adına yeni bir keşiftir, yeni bir düzenleme ve belirginleştirmedir, diyebiliriz.

Varlığın zihinsel ve fiziksel bir gerçeklik içinde anlaşılması ve düzenlenmesi, anlamın ifade edilmesi, ifade edilenlerin yeni gerçeklikleri hem biçimlendirmesi hem de bu yolla biçimlenmesi, birbirinden ayrı etkinlikler değildir. Bu yüzden ki önemli bir kültür unsuru olan dil, insan zihninin şifresidir. Kelimeler, kelimelerin kazandığı anlamlar, her türlü söz kalıbı insanların algılayış, duyuş, görüş ve hissedişlerinin gerçekliğini barındırır. Humboldt’un vurguladığı gibi dil, bir ürün değil, bir etkinliktir (Akarsu 1998, 21). Bu etkinliğin bünyesinde toplumsal ve psikolojik nice damar yer almakta ve bu damarlarda toplumların ruhu dolaşmaktadır. Vendryes’in belirttiği gibi kelime, düşüncenin kapsadığı ya da değindiği her şeye ortaktır. Düşüncenin yerine geçen kelime, düşüncenin bütün büyüsunü ve çekiciliğini de kazanır (Vendryes 2001, 32). Dolayısıyla kelimeleri anlamak demek, onların sadece sözlük anlamlarını bilmek değil; onları dile getirenlerin düşüncelerini, toplumsal ve psikolojik gerçekliklerini de kavramak demektir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Toplumlara ve kişilere dair kültürel ve düşünsel gerçeklikler, bir dilin vazgeçilmez unsurlarından olan kişi isimlerine de bir suret gibi yansiyabilmektedir. Kişi isimlerinin gerek verilmiş nedenleri gerek onlara yüklenen rol ve beklentiler, harflerle perdelenmiş sahnenin arkasındaki bambaşka bir dünyayı gözler önüne sermektedir.

Varlı ın Kendisi Olarak simler...

*“Gilberte’in adını telaffuz
etmeye zorluyordum kendimi;
mağlupların, bir daha
göremeyecekleri vatanlarını
unutmamak için anadillerini
korumaya çalıştıkları gibi.”*

M.Proust, Çiçek Açmı Genç
Kızların Gölgesinde

Oscar Wilde’ın Dorian Gray’in Portresi adlı romanındaki ressam Basil Hallward, arkada ı Lord Henry’e *“Ben birilerinden çok hoşlanırsam, onların adını kimseye vermem. Sanki onların bir parçasını veriyormuşum gibi gelir.”* (Wilde 1998, 6) demektedir. İsmi vermek istemediği ki i Dorian Gray’dır. Onun ismini söylemek, kimliği ile birlikte ki iliğini, karakterini, varlığının özel yanlarını da if a edilene vermek demektir ve bu inanı , sadece ressam Hallward’a ait değildir.

Birçok toplumda, bir nesne ya da varlığın gerçek ismi, onun bir parçası gibi dü ünülmektedir. Geçmi i çok eskilere giden bu inanca göre bir ki inin ismi; onun kolu, bacağı gibi ayrılmaz bir uzvudur (Erkman 2000, 37). Eski Mısırlıların tasavvurlarına göre insan, BEN ve AD’dan meydana gelmektedir. Herhangi bir eyin ismi, onun bünyesinden ayrılamayan önemli bir unsur olduğu için bir ilahın, kötü ruhun ya da ki inin ismini bilmek de, onu kendine kul etmek, avucunun içine almak demektir. Böyle bir durumda isim, bir varlığı belirtmeye yarayan bir sembol ya da bir i aret değil (Üçok 2004, 49), aksine onun kapılarını açan bir anahtar gibidir. Allah’ın Hz. Âdem’e varlıkların isimlerini öğretmesi (Bakara Suresi, 2/31), o varlıklar üzerinde bir güce sahip olma imtiyazını da tanınması demektir (Çelik 2005, 39).

İsmi, varlığın kendisiyle iç içe olduğu inancı, varlığa ulaşma ve sahip olmada bir güç vaat etse de bir yönüyle kaçınılması gereken varlığa dair bir korkuyu da barındırır. Her ülkede, kötülüklerinden uzak kalınmak istenen eytanın ismini anmaktan

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkey
Volume 4/3 Spring 2009*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

için daha bir anla ılırdır. İsim anıldığında, hâlâ iç içe olduğu anla ılan sevgili tüm hatıralarla birlikte gerçekliği tehdit edecektir ya da yitip giden gerçekliği elde tutan son kalelerden olacaktır.

Humbert, Nabokov'un romanından "*Lolita, hayatımın ışığı... Günahım, ruhum, Lo-li-ta; dilin ucu damaktan dişlere doğru üç basamaklık bir yol alır, üçüncüsünde gelir dişlere dayanır. Lo-li-ta.*" (Nabokov 2004, 11) derken bir ismin, sadece içsel olarak değil fiziksel olarak da bir bünyeye nasıl karı acağını, yitip giden gerçeklikten ki iye kalan yegâne sığınma aracı olduğunu dillendirmektedir adeta.

Hayallerin, nançların ve deolojilerin Dillenışı Olarak simler...

"...kendine de bir isim bulmak istedi; bir sekiz gün de bunu düşünmekle geçti; sonunda Don Quijote dedi kendine. "

Cervantes, Don Quijote

Okuduğu övalye romanlarının etkisinde kalan Alonso Quijada, dünyayı deği tirmeye, haklıyı savunup haksızı cezalandırmaya karar verir. Sancho'yla birlikte memleketinden ayrılarak ölmü olan gezgin övalyelik geleneğini diriltmek, genç kızların imdatlarına yeti mek, evlileri, dulları, öksüzleri ve yetimleri korumak ister.

Kendine öngördüğü yeni gelecek, yeni kimlikleri, dolayısıyla yeni isimleri de gerekli kılmaktadır. Öncelikle atına ne isim vereceğini dü ünür: "*Kendi kendine diyordu ki, hem bu kadar ünlü bir şövalyenin atı, hem de bu kadar iyi bir at, isimsiz olamazdı.*" (Cervantes 2005, 53). Gelecekte efendisinin mevkisi deği ecektir, öhret kazanacaktır, dolayısıyla atın da ismi öhrete yara ır, a aalı ve yeni mesleğine uygun olmalıdır. Alonso, kafasında birçok isim bulur, onlardan vazgeçer, yeni isimler ekler çıkarır, sonunda Rocinante isminde karar kılar. Bu isim, beygirlerin önde geleni gibi bir anlam ta ımakla birlikte atın önceki durumuna da atıf yapmaktadır (Rocin: beygir, ante: önce). Alonso, kendine de bir isim bulmak ister ve Cervantes'in me hur romanının kahramanı gerçek âlemde de ölümsüzle eceği isme kavu ur: La Mancha'lı Don Quijote (Cervantes 2005, 54). Son bir isim kalmı tır belirsiz, o da bir övalyenin olmazsa olmazlarından sevgilisinin ismidir. Güzelliğini duymu olduğu Aldonza Lorenzo isimli bir çiftçi kızını da hayalindeki sevgili olarak

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkey
Volume 4/3 Spring 2009*

yaratır. Aldonza'nın ismi bir prensesi, soylu bir hanımefendiyi çağırır tırmamaktadır, bu yüzden yeni ismi Dulcinea del Toboso olur.

Geçmişin taınabilir, imdiyi anlamlı kılmada; geleceğe dair her türlü temenninin, umudun ve inancın etkisi büyüktür. Gelecek, henüz yaanmadığı için en itibarlı zaman dilimidir, denilebilir. Fincanlar geleceğe kapatılır, rüyalar daha çok geleceğe yorumlanır, çocukların sevilmesi biraz da gelecek zamanların okanmasıdır. İnsan için yarın, bir yönüyle geçmişin yeniden elden geçirileceği, yeniden ideal bir biçimde yazılacağı "bolevha"dır. Don Quijote'nin atına, kendine ve hayali sevgilisine verdiği isimler de geleceğe yüklenen anlamları, zamana peinen öder gibidir. İsimlerle peinen öder ki gelecekte hayallerine gerçeklik koparıırken kendini haklı görsün, haklılığını garantiye alsın. İsimler, geleceğin asının bir nevi temel direkleri olur ki o yapı iskeleti üzerine yaantının harcı yerle tirilebilsin.

Toplumsal ve kişisel algılamada, isimleri varlığın kendisi gibi görme inancı, isimlerin geleceği biçimlendirmede de aktif bir rol üstlenebileceğini içermektedir. Ünlü sanatçıların, tarihe geçmişin ilerinin, yetenekli sporcuların, destan kahramanlarının isminin çocuklara verilmesinde, takdir edilen o kişinin başarılarını, ününü ve saygınlığını gelecekte, ismi taşıyan çocukta da görme isteğinin payı vardır. Bu tür bir eğilimin arkasında, isimlerin de yazgısı olduğu inancı da yer alabilir. Deyimlerde olduğu gibi "adın hakkı verilecek", "ada yakıır davranılacak" ve kişiyi "adını taşıma"yı bilecektir.

Bazen de isimler, geleceğe mesajını doğrudan verirler. Kız çocuklarına verilen "Gül, Menekşe, Çiğdem"; erkeklere verilen "Kaya, Çetin, Demir, Yılmaz" gibi isimler anne ve babaların çocuklarının yazgılarına dair temennilerini dile getirir. Hayallerin dile gelişi olan bu tür isimlendirmelerde estetik duyarlılık da bazen rol oynar. Özellikle kız çocuklarına verilen çiçek isimlerinde, bir güzellik, nezaket temennisi olmakla birlikte ismin söylenirken ve anlamı dü ünülürken de estetik bir tat bırakması önemlidir. Beğenilen bitki ya da hayvan isimlerinde (Aslan, Şahin, Kartal, Ceylan, Fidan, Filiz, Yasemin...), hayal ile estetik duyarlılık iç içe geçmiştir.

Farklı toplumlarda da çocuklara isim verilirken hayallerin dile gelişine rastlanabilmektedir. Çocukların taşıdıkları ismin niteliklerine kavu acağını dü ün Kızılderililer, "Büyük Boğa" gibi çocuklarına güçlü varlıkların isimlerini verirler (Erkman 2000, 37).

İsimler bazen de siyasi görüşü ve ideolojiyi dile getirerek isim yoluyla fikrin hayata kazanması ve zamanda tekrarlanması amacını güdebilmektedir. "Devrim, Eylem, Özgür, Barış, Evrim,

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkey
Volume 4/3 Spring 2009*

Çağda "larla "Alperen, Oğuz, Kür at, Mücahit, Turan"lar, ebeveynlerin siyasi fikirlerinin birer uzantısı gibidir. Siyasi ve ideolojik bir zeminden kaynaklanan bu isimler, insan biyolojisinin değil umut ve fikirlerin de genetik bir yönünün olduğunu dü ündürtmektedir.

Geleceğe dair her türlü tahayyül, sadece olması istenenleri değil; istenmeyenleri de içermektedir. İsimlerin; hayallerin, inançların ve ideolojilerin geleceğe demir atmasını sağladığı gibi ya anabilecekleri durdurmaya, bir nevi kaderin kötü gidi atına son vermeye de muktedir oldukları dü ünülebilmektedir. İsimler yoluyla yeri gelir ölüme bile bir direni bayrağı çekilebilir. Yeni doğan bebeğin ya aması için ona "Dursun, Dursune, Durdu, Ya ar, Durmu " gibi isimler verilmesi, kadere direnme, ölüme dur deme kaygısını, "Yeter, Songül, Soner" gibi isimler de doğabilme ihtimali ta ıyanlara kar ı bir mesaj iletme arzusunu göstermektedir.

Bazı isimler de tarafsızdır, geleceğe söyleyecek bir sözü ya da ki ilik adına tuttuğu bir tarafı yoktur. Laurence Sterne'in roman kahramanı Tristram Shandy, babasının bu konudaki görü lerini belirtir: "*Her ne kadar bu görüşünden ötürü, size söylemiş olduğum gibi, belli isimlere karşı güçlü sempatiler-ve antipatiler- beslemekte idiyse de, babamı hiçbir şekilde etkilemeyen, karşılarında tarafsız kalabildiği pek çok isim olduğu da anlaşılacaktır.* Jack, Dick, Tom *bu soy isimlerdi: Babam onlara tarafsız isimler derdi; onların düzenbaz ve aptallar kadar, akıllı ve iyiler tarafından da tarafsızca taşındıklarını –yoo, hicvetmeksizin- söylerdi.*" (Sterne 1999, 72–73). Babasının değerlendirmesinden Tristram'ın kendi payına dü enler de vardır elbette: "*Ama onun gözünde evrendeki en dayanılmaz iticilikteki isim Tristram idi. Yeryüzünde bu denli aşağılık bulduğu, bu denli nefret ettiği başka bir şey yoktu. Bana Tristram adında birinin önemli, kayda değer bir şey yaptığını hatırladığımızı, okuduğumuzu ya da böyle bir şey işittiğinizi söyleyebilir misiniz? Hayır, derdi babam, Tristram! Olacak gibi değil!*" (Sterne 1999, 73).

Babası her ne kadar Tristram ismindeki birinin kayda değer bir ey yaptığına inanmasa da, Tristram bugün kurmaca bir evrende olsa dahi ölümsüzle mi ve kendi dünyasında kahraman olmu tur.

İsimlerin, temenniler yönünden bilinçte ciddi bir yeri olmasına rağmen J. Gaarder'in romanından yönelttiği soru da aynı derecede mühimdir: "*Ya adı Sofi değil, başka bir şey olsaydı? Mesela Anna Knutsen. O zaman başka biri mi olurdu?*" (Gaarder 1996, 11).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkey or Turkish
 Volume 4/3 Spring 2009

Kimlik ve Kişilik nşasında simler...

*“Ceketinize veya
boyunbağımıza eskiliği veya
güzelliği yüzünden bir ad verin,
derhal hüviyeti değişir, bir çeşit
şahsiyet olur. “*

A. H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama
Enstitüsü

Yeni doğanın ismi, bebektir. Gerçek bir ismi olsa bile “Bebek ağlamaktadır.”, “Bebek görmeye gidilmi tir.”, “Bebeğin altını almak gerekmektedir.” Yeni doğanın, tümüyle gerçek ismiyle anılması için onun bir kişilik ve karakter olarak belirginleşmesi gerekmektedir. Dikkat edilirse bu dönem çocuklukta olmaları, fakat çocukluk döneminde bile kişilerin genelleştirildiğine rastlanmaktadır. “Çocuğa süt verilecektir.”, “Çocuk okuldan alınacaktır.” Latince küçük çocuk için “infans” kelimesi kullanılmaktadır ve bu kelime, “konu mayan, henüz dili olmayan anlamına” gelmektedir. Çocuğun birey olması ve toplumsallaşması, konu mayanla gerçekleştirmektedir. Konu mayanla demek; kendini ifade etmek, iletişim geçmek, görev ve sorumluluklar almak demektir (Uygur 2005, 95). Kişinin ismiyle anılması hem dil hem de davranış yoluyla kendini var etmeyi, kendi ayakları üzerinde durmayı, kararlar verebilmeyi ve bunları uygulamayı gerekli kılmaktadır.

Günlük dilde yeni doğan; sürekli ismiyle anılmasa da, ona hemen bir isim verilmesi birçok kültürde önemlidir. İslami gelenekte, yeni doğan çocuğa göbeği kesilirken verilen ve sağ kulağına ezan okunduktan sonra üç kere söylenen isme, “göbek ismi” denilir. Yeni doğana bir an önce isim verme eğiliminin altında, bebeğin ya ayıp ya amayacağı belirsiz olması bulunur (Kibar 2005, 32). Bebeğe hemen isim verilmelidir, çünkü o eğer ya amayacak olursa Kıyamet Günü’nde çağrılacak bir ismi de olmayacaktır¹. Kıyamet Günü’nde isimlerle çağrılma inancı, isimle var olma anlayışı adına önemli ipuçları taşımaktadır. Bir bedeniniz, ruhunuz olabilir, anne ve babaya sahip olabilirsiniz, ama öteki âlemde isminiz yoksa bir nevi cisminiz de yok gibidir. İsimle, varlık onaylanmaktadır adeta. Göbek ismiyle bebekler, künyelerine kazınmış isimleriyle askerler, bu ve öte dünya arasındaki belirsizlik vadisinde kimliklerini belirgin kılmaktadır.

¹ Halk arasında, Kıyamet Günü herkesin ismiyle çağrılacağı ve bu yüzden de çocuklara dini bir isim verilmesi gerektiği rivayeti kabul görmektedir (Çelik 2005, 40).

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkish
Volume 4/3 Spring 2009*

Bazı kültürlerde bir varlığa sahip olmak, isimle var olmak için yeterli değildir. Kutup bölgesi ve Batı Afrika'daki birçok etnik grupta, yerle eceği bedeninin gerçekten geli meye açık olduğundan emin olana kadar, ruhun ete yeniden bürünmediği ya da tin doğurmadiğı söylenir. En eski geleneklerde bir çocuğa genellikle doğumdan sonra yedi gün ya da iki ay döngüsü veya daha uzun bir süre geçene kadar bir isim verilmemesinin nedeni budur. Böylece etin ruhla dolacak kadar güçlü olması sağlanır (Estés 2003, 295).

Türklerin çok eski geleneklerinde bir çocuğun isminin ne olacağı konusunda, onun bir ba arısı, kahramanlığı etkili olabilmektedir. Bir kahramanlık gösterinceye kadar isimsiz sayılan çocuk, ilk ba arısı ya da kahramanlığıyla ilgili bir ismin sahibi olur. Oğuz Kağan Destanı'nda, Uruz Bey'in oğlu, babasının saklamasını tembih ettiği eyi iyi saklayıp Oğuz Kağan'a teslim ettiği için kendisine *Saklap* ismi verilir (Aksan 1995, 443). Yine Dede Korkut Destanı'nda, 15 ya na kadar isimsiz olan çocuklara, gösterdikleri kahramanlığa uygun bir biçimde isim verilmektedir. Dirse Han'ın oğlu, bir boğayla dövü ür, onu öldürür ve *Boğaç* ismini ta imaya ba lar (Ergin, 1969: 12–13).

artlar ve Fiziksel Uygunluk...

*“Pamuğa sarıp inci
kutusuna yatırılır bu; Zebercet
koyun adını.”*

Yusuf Atılğan, Anayurt
Otel

Çocuk doğmadan önce ona ne kadar isim dü ünülse de bazı zamanlar ismi belirleyen bebeğin kendisi ve doğum anının artları olur.

1930 yılının bir sonbahar ayıdır, yedi aylık gebe kadının doğum ağırları tutar, merdivenin ba ından bağırarak yardım ister, ebe gelir. Ebe, doğan bebeği avucuna alır. Bebeğin babasına *“Pamuğa sarıp inci kutusuna yatırılır bu; Zebercet koyun adını.”* (Atılğan 2005, 13) der.

Yusuf Atılğan'ın roman kahramanı, yedi aylık doğmu tur ve hâliyle normalden daha küçük bir bebektir. Zebercet ne kadar değerli bir ta olsa da değerliliğinden öte küçüklüğünden ta ın ismi çocuğa verilir.

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkish
Volume 4/3 Spring 2009*

Hız. İshak'ın ikiz çocuklarından küçük olanına Yakup ismini vermesinde de doğum anında ya ananlar etkili olmu tur. Yakup (topuktan tutan), doğarken karde inin topuğunu tutuyormu . Aynı ekilde yine İshak'ın ilk çocuğuna Esav (çok tüylü, kıllı) ismini vermesinde de Esav'ın olağandı ı bir ekilde kıllı olarak doğması belirleyici olmu tur (Çelik 2005, 36). İran'ın mitolojik tarihinde bir kahraman olan Zâloğlu Rüstem'in ismi de, henüz kendisi doğmadan, babasının doğumunda bir yazgı gibi belirmi tir. Zâl; "ihtiyar, ak saçlı" demektir. Rüstem'in babası, doğduğu zaman saçları, ka ları, kirpikleri akını , bu yüzden ona Zâl ismini vermi ler (Gölpınarlı 1989, 496).

Doğum anının, doğan ki inin ismini belirleyici olmasının izleri destanlarda da bulunmaktadır. Oğuz Destanı'nda, bir ya mını dolduran Oğuz'un dili açılır ve konu maya ba lar: "*Ben bir otağda doğduğum için adımlı Oğur² koymak gerekir.*" der (Togan 1982, 18). Yine aynı destanda Oğuz'un askerlerinden birinin e i gebe kalır. Kocası sava ta öldürülen kadın, içi oyulmu bir ağacın içinde doğum yapar. Çocuğu Oğuz'a getirirler, o da çocuğa Kıpçak ismini verir. Türkçede içi çürümü ya da oyulmu ağaca Kıpçak denmektedir (Togan 1982, 26).

Geçmi te olduğu gibi bugün de ismi "Arife, Kadir, Kadriye, Bayram, Ramazan, Mevlüt" olanlar, dinî bir günde ya da gecede doğduklarına dair izler ta ımaktadır ve o isimler, kutsal anın bir hatırası gibidir.

Doğum anı ve artları, bazen de çocuğun aleyhine bir gerçeklik de ta ıyabilmektedir. Uganda'da bir boy olan Lubgara'larda çocuğa ismini annesi ya da annesiyle birlikte babaannesi verir ve çocuğa isim seçilirken anne ya da babasının ki iliği göz önünde bulundurulur. Çocuğun annesi ve babası tembelse ismi "Tembeller-yuvası"; babası ayya sa "Bira-çömleği"; çocuk iyi beslenemiyorsa "Vermez" olur. Bu tür isimler, annenin ya da babanın savrukluğunu, ahlaksızlığını, dü künlüğünü dile getirir (Levi-Strauss 1996, 213). İsimlerin bir ele tiri ve a ağılama nesnesine dönü mesi gerçek isimlerin yanında lakaplarda da sıkça görülmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki çocukların fiziksel özellikleri, onlara ikinci isimler verilmesinde etkili olur. "Çiko, Sıska, Sırık, Kedi" gibi lakaplar dalga geçmenin ve etiketlenmenin araçları gibi i görürler.

² Oğuz ekli, Büyük Hun Devleti kurulduktan sonra genelle mi görünmektedir (Togan 1982, 82).

Turkish Studies

*International Periodical For t e Languages, Literature
an History of T r is or T r ic
Vol me 4/3 Spring 2009*

Gönlün Verdi i simler...

“İki kere iki dört elde var Ayten

Bundan böyle dünyada

Aşkın adı Ayten olsun.”

Ümit Ya ar Oğuzcan, Milyon Kere Ayten

Sezai Karakoç, üniversite yıllarında genç bir kıza â ik olur. Kendisine a kımı dile getiremediği, uzaktan uzağa sevdiği bu ki i, airin gönlünde tahtını kurar ve gerçeklik zemininde tutulamayan sevgili, gönül ülkesinde kelimelerle taltif edilir. Elbette gerçek bir ismi vardır sevgilinin, fakat a k, nasıl ki gerçeklik zeminde suretini görememi se, kendi aksinde daha da büyüdüyse, sevgiliye yazılan iirde de gönlünde ve hayalde kalanın ismini görürüz: Mona Rosa!

Her hayal, gerçeklikten bir katre de olsa barındırır. Sezai Karakoç’un 14 kıtalık iirinin ilk kıtalarının ba harfleri yan yana getirildiğinde sevgilinin gerçek ismi de ortaya çıkar. Şair, neden Muazzez Akkaya ismini doğrudan kullanmamı da, ona Mona Rosa diye seslenmi tir? *“Açma pencereni perdeleri çek/ Mona Rosa seni görmemeliyim / Bir bakışın ölmem için yetecek.”* dizelerinde, bir bakı ın gerçekliğinin bile nelere muktedir olduğunu söyleyen airin, gâh varlığın kendisi gâh gerçekliğin ilk müjdecisi olan gerçek isme kar ı temkinli durması anla ılmaz değildir. Şairin gönlü Mona Rosa demi tir, sevgili de Mona Rosa olmu tur. Gerçeklikte Muazzez kelimesi, hançer gibi daha keskin ve daha tehditkârdır belki de.

Gönlünden isim seçen bir ba ka air de Edgar Allan Poe’dur. Yazdığı son iirdeki Annabel Lee kimdir, bilinmez, çe itli rivayetler gezinir bu konu hakkında, kimi onun e i kimi de çocukluk a kı olduğunu belirtir. Onun gerçekte kim olduğundan öte belki de bütün sevgililerden kalan biri olmasıdır önemli olan. *“Senelerce senelerce evveldi/ bir deniz ülkesinde / yaşayan bir kız vardı, bileceksiniz/ ismi Annabel Lee...”* Şair, *“Bileceksiniz.”* derken ve onun ismini verirken de bir belirsizlik vardır. Tıpkı *“Ne kadınlar sevdim zaten yoktular.”* diyen Attila İlhan’da olduğu gibi bir katreden bir derya dü leyebilmek ve gönlün fermanına göre o dü e bir isim verebilmek, bir isimle ayrı bir gerçeklik yaratabilmektir air olmak.

Sâdık Hidayet’in Kör Bayku adlı romanının kahramanı, â ik olduğu kıızı anlatmaya çalı ırken romanda *“Hayır, adını söylemem asla. O ince, esîrî, belli belirsiz endamın, iri hayran parlak gözlerin ardında ömrüm azar azar ve acıyla yanadursun, eriyedursun,*

Turkish Studies

*International Periodical For t e Languages, Literature
an History of T r is or T r ic
Vol me 4/3 Spring 2009*

bu aşığılık dünya ile bir ilişkisi yoktu onun! Hayır, yeryüzü nesnelere bulaştıramam, kirlitemem adını.” (Hidayet 2006, 16) demektir. İsmi söylemek, onu dünyevile tirmektir; oysa sevgilinin en korunaklı mekânı, gönüldür ve gönül onu nasıl çağırıyorsa gerçek ismi de odur.

Bazı isimler, anonimdir; sadece airlerin değil, halkın gönlünün, halkın duyuunun dile geli idir. Belki de bu yüzden ehirlere, kasabaların kıyılarında elinde tüfeğiyle gökyüzüne bakan asker anıtları meçhuldür, bu yüzden isimleri de Mehmetçiktir.

Sonuç

Bütün İsimler adlı romanının kahramanı Don José, bir gün ünsüz bir kadının dosyasını tesadüfen elinde bulur. Hep ünlü ki ilerin bilgi ve isim derleyicisi iken bu kez ansız öhretsiz, bu anonim kadının ardına dü er, onun doğduğu apartmana gider, çocukken gittiği okula gizlice girer, ona dair her türlü bilgiyi toplamaya ve bir ekilde kadına ulaşmaya çalışır. Sonunda kadının nerede olduğundan emin olur.

Nüfus Merkezi, canlıların fi ve arivleri ile ölümlerin fi ve arivi olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. José, bir gün, canlıların arivinde, ardında olduğu kadının kayıt dosyasını göremez. Dosya, ölümler kısmına taşınmıştır. Bir ismin ardından ko turma, bir isimle balaayan macera, bir isimle soluk bulan varlık, kurulan hayal; ismin bir raftan diğer bir rafa geçiyle tüm pırlıtlısını kaybeder. Merkez Mezarlığı'nın intihar edenler bölümünde nihayet onu bulur, ona ulaşır, “*O burada.*” der, ama artık onu bulmanın bir önemi yoktur. Mezar taşlarındaki isimlerin bir önemi yoktur, ölümler arivindeki isimlerin bir varlığı yoktur. Belki de bu yüzden, mezarlığa erken saatlerde koyunlarıyla gelen çobanın, henüz mezar taşları dikilmedikleri için numara ile yerleri tahsis edilmiş ölümlere ait numaraların yerlerini değitirmesinin, dolayısıyla cenazelerin kendisi ile isimlerinin farklı olmasının da bir önemi yoktur. Merkez Ariv'in müdürü, José'nin sancısını dindirmek adına José'ye, kadının nüfus dosyasını tekrar canlılar bölümüne koymayı teklif eder. Neticede isimlerin anlamları, anlamlandırılanlar için önemlidir. İsimler; ki ilerin algılama, düleme, inanma ihtiyaçlarının araçlarıdır sadece.

Doğumla isimlere yüklenen anlamlar, ki ilinin ölümüyle isimleri de terk eder. Anlamlar, bu dünyaya daırdır, ya anan gerçekliğin acılarına, sevinçlerine, hayallerine, eksikliklerine ve mücadelesine daırdır. Gerçekte varlığın kendisi değildir isimler, Yusufçuk Kulu yüzyıllardır karde i Yusuf'u çağırda, isminin

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkish*
Volume 4/3 Spring 2009

çağrılmasıyla gelmemektedir Yusuf. Â ıklar, dağa ta a yazsa da ma ukun ismini, içten içe haykırsa da, sevgili görünmemektedir. Çok sevilenin, unutulmak istenenin ismi anılmasa da, zihin o ismi anılmayanı en acıyan yerlerinde dipdiri ya atabilmektedir. Gül diye seslenilse de Diken gibi bataabilmektedir ki iler. Aslanlardan pısrıklar, Kayalardan dirayetsizler de çıkabilmektedir. Devrimler, Eylemler, Oğuzlar, Kür atlar siyaseti, yarınların değil, günün kurtarılması olarak görebilmektedir.

Bütün isimler, zamanın koca değirmeninde, p/F6 l r ölümle

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkey or Turkish*
Volume 4/3 Spring 2009

5

!

2

GF

H DAYET Sâd k,Kşr Bayku , Çev. Behçet Necatigil, YKY, 3.bask ,
istanbul 2006.

K BAR Osman,TYrk KYltYrYnde Ad Verme, Akça Yay nlar ,
Ankara2005.

LEVI-STRAUSS ClaudeYaban DY Ynce Çev. Tahsin Yücel, YKY,
2.Bask , istanbul 1996.

NABOKOV Vladimir, Lolita , Çev. Fatih Özgüvenleti im Yay nlar ,
6.Bask , istanbul 2004.

SARAMAGO José,BYtYn simler, Çev. Serdar Çelik, Genda. . ,
2.Bas m, istanbul 1999.

STERNE9467.76 1.6(y)14.1(-)-1.j /F1413 zgüvt,u8646(hs)y46(hs)f637 0 e41(,)-ndiÖéay